

Laidiens: 02.10.2008., Nr. 153

Ministru kabineta noteikumi Nr.803

Rīgā 2008.gada 29.septembrī (prot. Nr.69 18.§)

Darba aizsardzības prasības, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās

Izdoti saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 25.panta 16.punktu

I. Vispārīgie jautājumi

1. Noteikumi nosaka darba aizsardzības prasības, kas jāievēro, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās, lai aizsargātu nodarbinātos pret risku, kas rodas viņu drošībai un veselībai, ja nodarbinātie ir vai var būt pakļauti kancerogēnu vielu iedarbībai.

2. Kancerogēnas vielas šo noteikumu izpratnē ir kancerogēnas vai mutagēnas ķīmiskas vielas vai produkti, ko atbilstoši normatīvajiem aktiem par ķīmisko vielu un ķīmisko produktu klasifikācijas, marķēšanas un iepakojšanas kārtību un bīstamo ķīmisko vielu sarakstu klasificē kā 1. un 2.kategorijas kancerogēnās vai 1. un 2.kategorijas mutagēnās vielas un produktus un kuru iedarbības raksturojums ir “var izraisīt vēzi” (R45), “ieelpojot var izraisīt ļaundabīgus audzējus” (R49) vai “var radīt pārmantojamus ģenētiskus defektus” (R46) (turpmāk – kancerogēni).

3. Kancerogēnās ķīmiskās vielas iedala šādās kategorijās:

3.1. 1.kategorijas kancerogēnas ķīmiskās vielas, kuru kancerogēnā iedarbība uz cilvēku ir pierādīta, – ir pietiekami daudz pierādījumu, lai pamatotu cēloņsakarību starp cilvēka kontaktu ar ķīmisko vielu un ļaundabīgā audzēja attīstību;

3.2. 2.kategorijas kancerogēnas ķīmiskās vielas, kuras uzskatāmas par kancerogēnām cilvēkam, – ir pietiekami daudz pierādījumu, kas pamatojas uz plašiem ilglaicīgiem pētījumiem ar dzīvniekiem vai citu atbilstošu informāciju, lai pieņemtu, ka cilvēka kontakts ar ķīmisko vielu var veicināt ļaundabīgā audzēja attīstību;

3.3. 3.kategorijas kancerogēnas ķīmiskās vielas, kas var veicināt ļaundabīgā audzēja attīstību cilvēkam, tomēr informācija par ķīmiskās vielas iedarbības raksturu un intensitāti ir nepietiekama, lai ķīmisko vielu iedalītu 1. vai 2.kategorijā.

4. Mutagēnas ķīmiskās vielas iedala šādās kategorijās:

4.1. 1.kategorijas mutagēnas ķīmiskās vielas, kuru mutagēnā iedarbība uz cilvēku ir pierādīta, – ir pietiekami daudz pierādījumu, lai pamatotu cēloņsakarību starp cilvēka kontaktu ar ķīmisko vielu un pārmantojamu ģenētisku

defektu rašanos;

4.2. 2.kategorijas mutagēnas ķīmiskās vielas, kuras uzskatāmas par mutagēnām cilvēkam, – ir pietiekami daudz pierādījumu, kas pamatojas uz plašiem ilglaicīgiem pētījumiem ar dzīvniekiem vai citu atbilstošu informāciju, lai pieņemtu, ka cilvēka kontakts ar ķīmisko vielu var veicināt pārmantojamu ģenētisku defektu rašanos;

4.3. 3.kategorijas mutagēnas ķīmiskās vielas, kuras uzskatāmas par potenciāli mutagēnām cilvēkam, tomēr informācija par ķīmiskās vielas iedarbības raksturu un intensitāti nav pietiekama, lai ķīmisko vielu iedalītu 1. vai 2.kategorijā.

5. Noteikumi attiecas uz visām nodarbinātības jomām, kurās nodarbinātie tiek vai var tikt pakļauti šo noteikumu 1.pielikumā minētajiem kancerogēniem vai citiem kancerogēniem, kas nav minēti šo noteikumu 1.pielikumā un kas atbilstoši šo noteikumu 2.punktam tiek klasificēti kā 1. un 2.kategorijas kancerogēnās vai 1. un 2.kategorijas mutagēnās vielas un produkti, kā arī uz šo noteikumu 2.pielikumā minētajiem darbiem un citiem tiem pielīdzināmiem darbiem, kuros tiek lietoti vai izdalās kancerogēni.

6. Nodarbināto uzskata par pakļautu kancerogēnu iedarbībai, ja viņš veic ar kancerogēnu ražošanu, izmantošanu, glabāšanu, transportēšanu, pārstrādi, savākšanu vai iznīcināšanu saistītu darbu vai darbu, kura procesā rodas kancerogēns.

7. Šie noteikumi neattiecas uz nodarbinātajiem, kuri ir pakļauti tikai riskam, ko rada jonizējošais starojums, kam ir pierādīta kancerogēnā ietekme uz cilvēka veselību.

8. Attiecībā uz darbu ar azbestu šie noteikumi piemērojami, ja to piemērošana nodrošina nodarbinātajiem labāku aizsardzību, nekā noteikts normatīvajos aktos par aizsardzību darbā ar azbestu.

9. Par šo noteikumu izpildi un ievērošanu ir atbildīgs darba devējs.

10. Šo noteikumu ievērošanu kontrolē Valsts darba inspekcija, bet atsevišķas kontroles funkcijas atbilstoši kompetencei veic Veselības inspekcija un Valsts vides dienests, kā arī Aizsardzības ministrija.

II. Darba devēja pienākumi

11. Ja tiek konstatēts risks nodarbināto drošībai un veselībai, darba devējs novērš attiecīgo risku, veicot šādus pasākumus:

11.1. novērš kancerogēnu lietošanu, pēc iespējas tos aizvietojot ar citām vielām, produktiem un procesiem (darbiem), kas nav bīstami vai ir mazāk bīstami nodarbināto drošībai un veselībai;

11.2. ja kancerogēnu nav tehniski iespējams aizstāt ar vielu, preparātu vai procesu, kas saskaņā ar tā izmantošanas nosacījumiem nav bīstams vai ir mazāk bīstams veselībai vai drošībai, nodrošina attiecīgā kancerogēna ražošanu un izmantošanu noslēgtā sistēmā, cik tas tehniski iespējams.

12. Ja nav iespējams pilnībā nodrošināt šo noteikumu 11.1. un 11.2.apakšpunktā minēto prasību ievērošanu, darba devējs, cik tas tehniski iespējams, maksimāli samazina kancerogēnu līmeni darba vietā, nodrošinot, lai nodarbināto saskares līmenis ar kancerogēniem nepārsniegtu šo noteikumu 1.pielikumā minētās aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) (aroda ekspozīcijas robežvērtība (AER) – tāda ķīmisko vielu un ķīmisko produktu koncentrācija darba vides gaisā, kura visā nodarbinātā dzīves laikā neizraisa viņa saslimšanu un veselības traucējumus, kuri konstatējami ar modernām izmeklēšanas metodēm), ja tiek ievērots nosacījums, ka attiecīgās ķīmiskās vielas un

ķīmiskie produkti iedarbojas uz nodarbināto ne ilgāk par astoņām stundām darbadienā vai ne ilgāk par 40 stundām nedēļā. Ja šo noteikumu 1.pielikumā minētajiem kancerogēniem nav norādītas aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER), darba devējs ir tiesīgs izmantot citos informācijas avotos noteiktās aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER). Ja kancerogēnam nav norādīta aroda ekspozīcijas robežvērtība (AER), darba devējam jānodrošina maksimāla nodarbināto veselības aizsardzība atbilstoši šajos noteikumos noteiktajām prasībām.

13. Lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu kancerogēnu izdalīšanos darba vidē, darba devējs ražošanas procesu un tā kontroli organizē, ievērojot šādus nosacījumus:

13.1. pēc iespējas samazina nodarbināto saskares iespējas ar kancerogēniem, pilnveidojot darba procesus un metodes, kā arī līdz minimumam samazinot kancerogēnu līmeni darba vietās;

13.2. maksimāli ierobežo to nodarbināto skaitu, kuri darba vietā saskaras vai varētu saskarties ar kancerogēniem;

13.3. maksimāli automatizē un hermetizē tehnoloģiskos procesus un iekārtas, kā arī ievieš automatizētu tāl vadību un kontroli;

13.4. darba procesus un tehniskos aizsardzības pasākumus plāno tā, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu kancerogēnu izplūdi darba vietās;

13.5. savāc kancerogēnus tieši to izdalīšanās avotos, lietojot vietējās piesārņotā gaisa nosūces ierīces un nodrošinot telpu nepieciešamo vēdināšanu ar ventilācijas sistēmām. Vienlaikus nodrošina, lai netiktu radīts apdraudējums videi vai sabiedrībai;

13.6. nosaka atbilstošu darba kārtību un metodes, kuras izmanto, strādājot ar kancerogēniem;

13.7. nodrošina nodarbinātos ar kolektīvajiem aizsardzības līdzekļiem atbilstoši tehnoloģijas un darba specifikai vai, ja tas nav iespējams, – ar atbilstošiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, ņemot vērā darba apstākļus;

13.8. kancerogēnu noteikšanai un kontrolei darba vides gaisā lieto starptautiski atzītas standarta metodes, nodrošinot agrīnu neparedzētas kancerogēna koncentrācijas paaugstināšanās vai noplūdes noteikšanu, pēc iespējas izmantojot nepārtrauktās kontroles metodes.

14. Kancerogēnu koncentrācijas mērījumu veikšanai darba vides gaisā darba devējs piesaista akreditētas laboratorijas.

15. Lai samazinātu darba vides piesārņojumu ar kancerogēniem, darba devējs, lietojot paņēmienus, kas nerada papildu risku nodarbinātajam, nodrošina:

15.1. visu ražošanas un sanitāro telpu uzkopšanu;

15.2. grīdu, sienu un citu virsmu regulāru tīrīšanu darba vietās, kā arī putekļu tīrīšanu no darba iekārtām.

16. Darba devējs nodrošina, lai zonās, kur ir vai var būt saskare ar kancerogēniem, neatrastos nepiederošas personas.

17. Lai normatīvajos aktos par bīstamo atkritumu apsaimniekošanu noteiktajā kārtībā nodrošinātu kancerogēnus saturošu ražošanas atkritumu savlaicīgu un drošu savākšanu, glabāšanu, pārstrādi un iznīcināšanu, darba devējs izmanto slēgtus, skaidri marķētus konteinerus vai citu taru, uz kuras norādīts tās saturs.

18. Darba devējs atbilstoši normatīvajos aktos par ķīmisko vielu marķēšanas kārtību noteiktajām prasībām nodrošina kancerogēnus saturošu tilpņu, cauruļvadu, konteineru un citu veidu iepakojuma marķēšanu, drošības zīmju izvietojumu darba vietās un marķējumu atbilstību tilpņu, cauruļvadu, konteineru vai citu veidu iepakojuma saturam, kā arī pareizi un droši glabā, transportē un pārvieto kancerogēnus vai veic ar tiem citas darbības.

19. Darba vietas, kur iespējama saskare ar kancerogēniem, darba devējs norobežo un normatīvajos aktos par drošības zīmju lietošanu noteiktajā kārtībā uzstāda brīdinājuma un drošības zīmes, arī zīmi “Nesmēķēt”.

20. Darba devējs sastāda un pastāvīgi aktualizē to nodarbināto sarakstu, kuriem ir saskare ar kancerogēniem, un dokumentē (papīra formā vai elektroniski) informāciju par kancerogēnu faktisko ekspozīcijas līmeni (saskares veidu, kancerogēnu koncentrāciju darba vidē, saskares ilgumu).

21. Darba devējs nodrošina nodarbinātajiem un viņu pārstāvjiem iespēju iegūt anonīmu kolektīvu informāciju par kancerogēniem uzņēmumā.

22. Darba devējs izstrādā rīcības plānu situācijās, kad iespējama neparedzēti augsta kancerogēno vielu ekspozīcija, un citās ārkārtas situācijās.

23. Par nodarbināto veselības uzraudzību atbildīgo personu darba devējs nodrošina ar šo noteikumu 20.punktā minēto sarakstu.

III. Kancerogēnu izraisītā riska noteikšana un novērtējums

24. Kancerogēnu izraisītā riska noteikšana un novērtēšana ir darba vides iekšējās uzraudzības sastāvdaļa, un darba devējs minētās darbības veic normatīvajos aktos par darba vides iekšējo uzraudzību noteiktajā kārtībā.

25. Novērtējot, vai nodarbinātais darbā ir vai var tikt pakļauts kancerogēnu radītajam riskam, ņem vērā šo noteikumu 5.punktā minēto vielu vai procesu klātbūtni darba vietā, to ietekmi uz nodarbinātajiem un iedarbības ceļus uz nodarbināto organismu, tai skaitā absorbciju ādā un caur to.

26. Papildus normatīvajos aktos par darba vides iekšējās uzraudzības kārtību noteiktajām prasībām darba devējs ņem vērā un darba aizsardzības dokumentācijā iekļauj:

26.1. darba procesos lietoto kancerogēnu īpašību aprakstu (iedarbības raksturojumu (raksturu, pakāpi un ilgumu) un drošības prasības);

26.2. aprakstu par veidu un apstākļiem, kādā nodarbinātie saskaras ar kancerogēniem, norādot visus kancerogēnu iedarbības veidus (piemēram, absorbcija caur ādu);

26.3. kancerogēnu koncentrācijas mērījumu rezultātus darba vidē un to atbilstību noteiktajām aroda ekspozīcijas robežvērtībām (AER). Ja aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) ir pārsniegtas, norāda pasākumu plānu to samazināšanai;

26.4. riska pakāpes novērtējumu, ņemot vērā iedarbības varbūtību un iespējamo seku smagumu.

27. Risku novērtē ne retāk kā reizi gadā, kā arī rodotos jebkurām pārmaiņām (piemēram, tehnoloģijas, darba apstākļu, darba aprīkojuma, aizsardzības līdzekļu maiņa), kas var ietekmēt nodarbināto pakļaušanu kancerogēnu iedarbībai.

28. Novērtējot kancerogēnu radīto risku, darba devējs ņem vērā kancerogēnu ietekmi uz īpašām riska grupām (piemēram, pusaudži, grūtnieces, sievietes pēcdzemdību periodā), ņemot vērā, ka šādus darbiniekus nedrīkst nodarbināt darba vietās, kur ir vai ir iespējama saskare ar kancerogēniem.

29. Darba devējs nodrošina, lai šo noteikumu 10.punktā minētajām uzraudzības un kontroles institūcijām un par nodarbināto veselības uzraudzību atbildīgajai personai būtu pieejama informācija par riska novērtējumu uzņēmumā, un pēc pieprasījuma sniedz informāciju par:

29.1. darbībām vai ražošanas procesiem, kas saistīti ar kancerogēniem, tai skaitā pamatojumu to izmantošanai;

29.2. kancerogēnu īpašībām, iedarbības veidu, pakāpi un koncentrāciju darba vidē, kā arī par izmantoto vai ražoto kancerogēnu daudzumu;

29.3. saskarei ar kancerogēniem pakļauto nodarbināto skaitu, saskares ilgumu un periodiskumu;

29.4. uzņēmumā veiktajiem nodarbināto drošības un veselības aizsardzības preventīvajiem pasākumiem;

29.5. uzņēmumā izmantotajiem kolektīvajiem aizsardzības līdzekļiem un individuālajiem aizsardzības līdzekļiem;

29.6. kancerogēnu aizvietošanu ražošanas procesos.

IV. Pasākumi prognozējamās aroda ekspozīcijas situācijā un ārkārtas situācijā

30. Ja ir iespējama nodarbināto uzturēšanās paaugstināta riska zonā un tehniskie preventīvie pasākumi nav devuši vajadzīgo rezultātu, darba devējs pēc konsultācijām ar nodarbinātajiem vai viņu pārstāvjiem nosaka papildu kolektīvos un individuālos aizsardzības pasākumus, kas veicami, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu kancerogēnu faktisko ekspozīcijas līmeni un nodrošinātu to nodarbināto aizsardzību, kuri uzturas paaugstināta riska zonā.

31. Darba devējs nodrošina visu nepieciešamo pasākumu izpildi, lai norobežotu un iezīmētu paaugstināta riska zonas un nepieļautu nepiederošu personu nokļūšanu tajās.

32. Ja rodas ārkārtas situācija, neprognozēti paaugstinoties kancerogēnu koncentrācijai un pārsniedzot aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER), vai ir konstatēta šāda paaugstināta riska iespējamība, darba devējs par to nekavējoties informē nodarbinātos un nodarbināto pārstāvjus.

33. Ārkārtas situācijā paaugstināta riska zonā drīkst atrasties tikai remontdarbos un ārkārtas situācijas seku novēršanā vai ierobežošanā iesaistīti īpaši apmācīti nodarbinātie, kuri veic neatliekamo remontu vai citus ar ārkārtas situāciju saistītus neatliekamos darbus.

34. Katram atsevišķam šo noteikumu 33.punktā minētajam ārkārtas situācijas novēršanas darbos iesaistītajam nodarbinātajam ekspozīcijas laiku kancerogēniem samazina līdz minimumam, un šie nodarbinātie nedrīkst ilgstoši uzturēties paaugstināta riska zonā.